

MACAR MÜZİĞİ VE FRANZ LISZT'İN MACAR RAPSODİLERİ'NİN ORTAK NOKTALARI

HUNGARIAN MUSIC AND COMMON POINTS OF FRANZ LISZT'S HUNGARIAN RHAPSODIES

Beril ÖZYAZICI

İstanbul Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı Müzik Bölümü, Piyano Anasanat Dalı,
berilozyazici@gmail.com

İstanbul/TÜRKİYE

ORCID ID: 0000-0001-5003-7440

ÖZET

Romantik Dönem'de *Fransız Devrimi* sonrasında ortaya çıkan milliyetçilik fikirleri Avrupa kıtasındaki ülkeler başta olmak üzere eski dünya ülkelerinde oldukça büyük etkiler bırakmıştır. Bu etkiler sanat dallarına da yansımış, çok uluslu devletlerin içerisinde yaşayan halklar kendi üyesi oldukları ırkların kültürel etkilerini sanat yapıtlarına aktarmaya başlamışlardır.

Hazırlanan bu çalışmanın ilk kısmında Fransız Devrimi'nin etkilediği Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndaki yaşayan Macar halkının müziklerine ve formlarına değinilmiştir. Macar müziklerinin bölgesel olarak değişimi ve yapıları ele alınarak, Alman müziğine göre farklılıkları ortaya konmak istenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde öncelikle Rapsodi türü müziğin detaylarından bahsedilmiş, sonrasında *Franz Liszt'in Macar Rapsodilerinin* ortak noktaları ve etnik yönden incelemesine yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Fransız Devrimi, Franz Liszt, Piyano, Rapsodi, Etnik

ABSTRACT

The ideas of nationalism that emerged after the *French Revolution* in the Romantic Period had a great impact on the old world countries, especially in the European continent. These effects were also reflected in the branches of art, and the peoples living in the multinational states started to transfer the cultural effects of their races to their works of art.

In the first part of this prepared study, the music and forms of Hungarian people living in the Austro-Hungarian Empire affected by the French Revolution are mentioned. By considering the regional changes and structures of Hungarian music, it was aimed to reveal the differences according to German music.

In the second part of the study, firstly the details of Rhapsody type music were mentioned, and then *Franz Liszt's examination of Hungarian Rhapsodies* in terms of common points and ethnic aspects was included.

Keywords: French Revolution, Franz Liszt, Piano, Rhapsody, Ethnic

1.GİRİŞ

Müzik dönemleri içerisinde, 19. yüzyılın tamamını 1830'lar sonrasında 20. yüzyılın başlarına kadar kapsayan zaman dilimine Romantik Dönem adı verilir. Franz Schubert, Frederick Chopin, Franz (Ferenc) Liszt, Giuseppe Verdi gibi bestecilerin dönemi olarak da adlandırılabilir. Düşlerin, imgelerin ve ulaşılamayan noktalar gibi düşünce yapılarının mümkün olduğunca abartılı bir şekilde sanat akımlarına (başta müzik olmak üzere) yansıtılması da bu dönemin simgesi haline gelmiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan Ulusçuluk, Post-Romantizm ve İzlenimcilik (Empresyonizm) akımları da kökenlerini Romantik Dönem'in düşünce ve anlayış yapısına borçludur (İlyasoğlu, 1999: 77).

1789 yılında gerçekleşen Fransız İhtilali'nin temel ilkelerini başta "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi" simgelemektedir. Jean Jacques Rousseau'nun temel düşünce yapısından esinlenilerek hazırlanan bu bildiriye göre, insanların doğuştan bir takım haklara sahip olarak dünyaya geldiği belirtilir. Eğitim, eşitlik, özgürce yaşam hakları her insanın en temel ihtiyacıdır. (Tanilli, 2008: 114).

Devrimin ardından Avrupa ülkelerinde Halk şarkısı kavramı ortaya çıkmaya başlamıştır. 19. yüzyılda ortaya çıkan bu kavram sayesinde dönemin çok uluslu devletlerinde (özellikle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Rus Çarlığı'nda) besteciler eserlerinde halk ezgilerine yer vermeye başlamıştı. Halk şarkılarının sözleri bestecilere oldukça yüksek ilham kaynağı olmaktadır (Michels & Vogels, 2015: 431).

Çalışma içerisinde dönemin Orta Avrupa devleti olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndaki Macar halkının müziklerinden bahsedilerek ünlü Macar asıllı besteci Franz Liszt'in eserlerindeki etkileri incelenmiş, bestecinin seçilmiş olan rapsodilerinden örneklerle açıklamalar yapılmıştır.

2.ARAŞTIRMANIN AMACI

- 1) Romantik Dönem'in düşünce yapısı Franz Liszt'in üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir.
- 2) F. Liszt'in eserlerindeki yazım ve çalma tekniği piyano repertuarına nasıl katkıda bulunmuştur.?
- 3) Macar halk müziğinin besteci üzerindeki etkisi nedir ve eserlerine nasıl yansımıştır
- 4) Franz Liszt'in Macar Rapsodileri'nin birbiri ile olan ortak noktaları nelerdir?

3.ROMANTİK DÖNEM'DE MACAR HALK MÜZİĞİ

Çalgı müziği alanında Erkel'in romantik ideallerini gerçekleştiren besteciler, Avrupa Romantizminin evrensel akımlarının temsilcileri, (Liszt örneğinde) kahramanları ve liderleriydi. Erkel'in müzikal anlamda yaşama amacı olan ulusal opera, Liszt ve Mosonyi'nin etkinlikleriyle çalgısal müzik formları alanında organik olarak birleşti. Macar müziğine farklı kültürlerin taraftarları olarak yaklaştılar ve onu yüksek sanatsal bir seviyeye çıkarmaya çalıştılar. Etnik köklerinden aldıkları bu ilhamı içeriden yeniden yaratmadılar, ancak ideallerden romantik-idealist bir şekilde ilham aldılar. Ferenc Erkel, İtalyan-Fransız operasından, Franz Liszt Fransız Romantizminden, Mihály Mosonyi Alman Klasisizminden ilham almış ve düşünce yapılarını bu üç eğilime göre çözmüşlerdir. Erkel'in İtalyan benzeri melodik bolluğu ve teatral fantezisi, Macar kahramanlık operasının yaratılmasına doğru ilerledi, Liszt, Fransız Romantizminin yakıcı devrimci ruhundan esinlenerek senfonik müziğe, kilise ve piyano müziğinin cesur reformuna ilham verdi. Mosonyi ise Alman takipçisi olmasına rağmen idealist hümanist olarak, bir yandan klasik biçimler oluştururken, diğer yandan derin ve çeşitli eğitim faaliyetlerini sürdürdü. Bu nedenle, üçü de "Batı Klasikçisi" olarak nitelendirilseler de, kendi halklarının müziklerine oldukça yöneldikleri ve etnik kökenlerine bağlı kalarak kendi müziklerini yüceltikleri için Macar halkının gözünde birer kahraman haline gelmişlerdir (Szabolcsi, 1964: 73).

Macar Halk Müziği genel bir bakış açısı ile ele alındığında belirli bölgelere göre değişkenlik göstermektedir. Kendi içerisinde bölgelere ayrılmış olan Macaristan'ın hemen her köşesinde benzer müzik türleri bulunmaktadır. Bu müziklerden en belirgin olan türler Czardas (Çardaş) ve Balaton türü müziklerdir. Bu iki müzik türü de kendileri içerisinde iki bölümden oluşurlar. Bu iki bölüm Lassu (ağır bölüm) ve Friska (hızlı bölüm) olarak adlandırılırlar. Lassu, ağırsal ve duygusal bir yapıya sahiptir. Hüzünlü bir melodik yapıdan oluşan bu bölüm adeta bir sözsüz şarkıya ve hatta ağıta benzemektedir. Hüzünlü olmasına karşın melodisinin akıcı yapıda olması da dikkat çekici özelliklerinden biridir. Friska isimli ikinci kısım ise oldukça hızlı ve bir dans niteliğindedir. Kutlama ve şenlik havasında olması genellikle Majör tonalite üzerinde bestelenmesine sebep olmaktadır. Czardas ve Balaton'un içerisindeki Friska bölümleri birbiri ile aynı olmakla birlikte Lassu kısmı bakımından farklılık gösterirler. Czardas'ın Lassu bölümü belirli bir ritmik yapı ve eşit sayıda vuruş içerisinde ilerlerken, Balaton'un Lassu bölümü daha Recitatif yapısında ve yoruma oldukça açık bir şekilde seyretmektedir (Kilenyi, 1919: 33).

4.RAPSODİ TÜRÜ MÜZİĞİN MACAR MÜZİĞİNE ETKİSİ

Çok rahatlıkla söylenebilir ki, rapsodiler halk müziklerinden, şarkılarından birleştirilerek belli bir teknik ile çalgı müziğine uygun haline getirilen ve serbest formda bestelenen eser türleridir. Rapsodi türünde eserler bestelenirken genellikle çok sesli bir çalgı olan piyano seçilir ve müziğin tam etkisine ulaşması istenildiğinde orkestra düzenlemesi yapılır. Piyano repertuarından rapsodi türünde müziğe verilebilecek en güzel örnek Franz Liszt'in "Macar Rapsodileri Albümü"dür (Hodeir, 2007: 75).

Macar müziklerinin hem duygusal hem de hareketli bir yapıda birbirini tamamlaması, temalarının (özellikle Lassu kısımlarının) çok belirgin nitelikte hüzünlü bir yapıya sahip olması, müziğin içerisindeki bölümler arasında büyük bir tınısal farklılık oluşturmaktadır. Bu farklılıktan doğan etki ise Rapsodi gibi bir türe oldukça büyük bir zemin hazırlamak ile birlikte, bu zeminin yanı sıra çeşitli varyasyonel ve teknik açıdan eklenti gibi avantajlar sunmaktadır. Franz Liszt, bu avantajı en belirgin şekilde değerlendiren ve Rapsodi türünü Avrupa Batı Müziği alanında belirgin şekilde öne çıkaran bir bestecidir. Özgürlükçü bir düşünce yapısına ve köklerine sadık bir halk bestecisi olmasından öte döneminin ve kendinden sonrakiler de dahil olmak üzere en büyük piyano virtüözlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Bu özelliğini ise eserleri içerisinde kullandığı geniş yapıtlı akorlara, melodik yapılarındaki atlamalara ve teknik açıdan kendisinden önceki piyanistlerden daha ilerde olmasına borçludur. Eserlerinden en önemlilerinden biri olan "Macar Rapsodileri Albümü" ise içerisinde 19 Macar Rapsodisi barındırmaktadır. Her biri ayrı olarak numaralandırılmış, uzun içerikli yüksek teknik ve müzikalite içeren eserlerden meydana gelmiştir (Domokos-Paksa, 2008: 117).

5.FRANZ LİZST'İN MÜZİKAL ANLAYIŞI VE PİYANO TEKNİĞİ

Macar asıllı besteci Franz Liszt, piyano üzerindeki hünerlerini sayısız defa Avrupa ve Balkan ülkelerinde göstermiştir. Gerek ajilite, gerek müzikal yorumlama açısından döneminin en iyi besteci ve piyano virtüözü olarak görülmesinin yanında, halkın müziklerinden gelen müzikal yapı farklılıklarını benimsemiş bir sanatçıdır. Bu farklılık Macar Halk Müzikleri'ndeki duygusal ve müzikal farklılık olarak ikiye ayrılabilir. Bestecinin eser karakteristiği de büyüdüğü bu kültürden gelmek ile birlikte, dünyadaki Klasik Müzik repertuarına en büyük katkılarından birisi Macar Rapsodileri'dir. 19 Macar Rapsodisi'nin yanında Piyano Konçertosu'da besteci hakkında bizlere teknik yönden bilgi aktarmaktadır. Macar Rapsodileri'ndeki akorların genişliği, armonilerin yoğunluğu ve halk müziğinde kullanılan armonik yapıların çok seslendirilmesi, Franz Liszt'in dehasının bir ürünü olarak görülebilir. Halk müzikleri çoğunlukla heterofonik çalgılar ve vurmaları ile yerel halk tarafından seslendirildiğinden dolayı armonik yapı sadece hissedilebilir. Fakat Liszt'in

bakış açısı, piyano tekniğindeki hüneri ve armoni bilgisi ile birleşen tüm öğeler onun halkının müziğini dünyaya duyurmasını ve bir tür halk kahramanı olmasını sağlamıştır (Vargyas, 1961: 438). Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun ikili Monarşik yönetim biçimini benimsemesinden sonra Macar halkının kendi kültürlerinde de şarkıları çok daha rahatlıkla ülke içerisinde seslendirmesi, Macar bestecilerin ilgisini çekmiştir. Halk şarkılarında özellikle ağır kısımların çok duygusal olması ve ardından gelen dans figürlerinin eşlik ettiği bölüm, ülke içinde yaşayan Alman müziğinden oldukça farklı bir yapıdaydı. Bu yapı sayesinde karakteristik olarak Macar bestecileri (özellikle Liszt) eserlerinde öncelikle kendi halklarının müziklerini ve müzikal alt yapılarını kullanma gayreti içerisinde girmişlerdir. Aynı zamanda Liszt'in piyano tekniğinde sahip olduğu seviye, rapsodilerinin adeta orkestral duyulmasına olanak sağlamıştır. Rapsodilerdeki renkleri neredeyse piyanonun klavyesi üzerinde tüm oktavları kullanarak, geniş tınlı ve çevrim akorlar ile desteklemesi, melodiler arasında oluşturduğu köprülerin çok yumuşak olması ve melodilerin orijinal hallerine sağdik kalması Macar Rapsodileri'nin her birisini ünlü yapmıştır (Jardanyi, 1965: 290).

6.MACAR RAPSODİLERİNİN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ VE ORTAK NOKTALARI

Franz Liszt'in Macar Rapsodileri'nin her biri bir orkestra eseri olabilecek nitelikte uzunluğa sahiptir. Bu uzunluk sayesinde bir konser sırasında rahatlıkla tek başına bir kısmı oluşturduğu gibi, piyanoda seslendiren sanatçıya hem teknik hem de müzikal hünerlerini sağlamasında avantaj sunmaktadır. Bu eserlerin karakteristik olarak en büyük ortak özellikleri her birisinin halk şarkılarından ve orijinallerine uygun bir şekilde bestelenmesi veya yeniden varyasyonlanmasıdır. Ağır bölümlerinde piyano tekniği bakımından bir inceleme yapılırsa çok yoğun (oktavlar, kontrpuan ve ters pozisyonlar gibi) teknikler görülmektedir. Müzikal açıdan ise duygusallığın yansıtılabilmesi için mümkün olduğunca bestecinin eser üzerinde belirttiği her noktaya (uzatma noktaları, staccato ve legato'lar) uyulması gerekmektedir. Çalınmasının yanında orijinal hallerinin birer şarkı olduğu düşünülürse adeta "sözsüz şarkı" gibi yorumlanmasının gayet ideal olacağı kanaati getirilebilir (Cooper, 1958: 262).

Rapsodi No.2 ve Rapsodi No.13, kültürel açıdan Macar müziğinin aslını yansıtan iki rapsodidir. Rapsodi No.2 ise günümüzde birçok konserde programa alınan ve piyanistler tarafından yorumlanan çok ünlü bir eserdir. Eserin ünlü olmasının sebepleri, hazırlanan bu çalışmanın esas konusunun niteliğini de oluşturmuştur.

Rapsodi No.2, ünison bir nota ile adeta bir erkek sesinin söylediği şarkı gibi başlar. Ağıtsal başlangıcının yanında armonik olarak da Dominant (V) derecesi üzerinde olması oldukça dokunaklı bir müziğin ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır. Başlangıcından sonraki birkaç ölçü recitatif gibi duyulsa da belirli bir ritmik yapıdan oluşmaktadır. Bu sebeple Lassu kısmı Czardas motifine daha yakındır. Tekniksel açıdan solo ve eşlik kontrastı mümkün olduğunca birbirinden ayrı tutulması gerektiği düşünülürse, ana melodinin çok yalın ve eşlikte bulunan akorların oldukça genişliği göz önünde bulundurulmalıdır. Tekniksel açıdan zorluğun ikinci kısım olarak nitelenen ve bestecinin de partiyon üzerine yazdığı Friska noktasıdır. Bu noktada Macar müziklerinin ortak noktalarından en belirginidir. Hızlı ve teknik açıdan oldukça yoğun olan bu noktadaki en önemli özellik, hızın ve ritmin hiçbir zaman düşmeden ilerlemesidir. Friska bölümünün hızının yanında melodilerin eşliğin tam ortasında seyretmesi de ayrıca bir teknik hüner gerektirmektedir. Yapısal olarak bu türde eserlerde melodi her iki el üzerinde partiyon dahilinde hareket etmektedir (Jardanyi, 1965: 287).

Rapsodi No.13 ise yapısal olarak Rapsodi No.2 ile benzerlik gösterse de başındaki Macar müziklerine ait dizinin çok daha recitatifsel yorumlanmasından dolayı daha rahattır. Bu sebeple bu rapsodinin girişi için Balaton sisteminde Lassu türü olarak bir yorum getirilebilir. Tonalite bazında bir değerlendirme yapılırsa La minör tonunun baskın bir şekilde duyulduğu anlaşılmaktadır fakat

başlangıçtaki sıkı ritmik değerlerdeki dizinin ve motifin tamamı incelendiğinde burada Macar Halk dizilerinden birinin bulunduğu da gözden kaçmamaktadır. Küçük bir recitatifsiz girişin ardından gelen Lassu kısmının başlangıç teması da, girişteki etnik dizi ile bağlantılı olarak aynı şekilde duyurulmaktadır. Bu durum ise akla, rapsodi türünde eserlerdeki önemli noktaları tekrar çağrıştırmaktadır. Çalınması sırasında mümkün olduğunca rahat ve yoruma dayalı olarak ağır bir ritim ile seslendirilmeye başlanan bu rapsodi, Friska kısmında yine bir önceki örnek de olduğu gibi yüksek derecede teknik içermektedir (Jardanyi, 1965: 287).

7.SONUÇ

Kaynaklardan elde edilen verilerle Macar müziğinin Klasik hale bürünmesinde oldukça önemli bir yer tutan Franz Liszt'in, öncelikle piyano virtüözü olarak dünya çapında tanınması, gerek tekniği ile gerek yorumculuğu ile günümüzde dahi gelmiş geçmiş en büyük virtüözlerden biri olarak kaldığı söylenebilir. Halkın yaşamlarında ve kültürlerindeki etnik unsurları yansıtan şarkıları bir araya getirerek oluşturduğu rapsodileri ise günümüzde halen önemini korumakta ve birçok yerde repertuara alınmaktadır. Devrimin özgürlükçü düşüncesini benimsemiş bir halk olan Macar halkının içerisinde çıkan ve onları müzikleri ile dünyaya tanıtan bir besteci, yorumcu ve virtüöz olan Liszt, günümüzde de Macar halkı tarafından bir halk kahramanı olarak da görülmektedir. Bunun sebebi ise kaynaklarda da bahsedildiği gibi Alman müziğinin yapısından uzak durarak çağdaş bir bakış açısı ile kendi etnik kökenine sadık kalmasıdır.

Rapsodilerin içerisinde seçilen iki adet eser üzerinde yapılan kaynak araştırması da Macar halk müziklerinin bir takım öğelerinin daha net anlaşılmasını sağlamıştır. Bunlardan ilki yapılarındaki karşıtlıktır. Hüzünlü ve duygusal bir başlangıcın ardından gelen şenlik havasındaki ezgiler, hem Czardas türüne hem de Balaton türüne oldukça yakınlık göstermektedir.

Eserlerin içerisindeki piyano tekniği ise ayrı bir şekilde kaynak araştırması sonucunda değerlendirilmiştir. Her iki eserdeki bölümlerin de içerisindeki iki ayrı kısımlarda benzer teknikler (geniş ve çevrim akorlar, eşlik partisinin melodiyi süslemek amacı ile daha yoğun olması, ana melodinin çok yalın bir halde bulunması) hem yorumsal açıdan, hem de seslendirme sırasında sanatçının tekniğini zorlaması açısından oldukça önemli bir noktayı kapsamaktadır. Sağ ve sol tekniği açısından düşünüldüğünde, melodinin kimi zaman sol ele geçmesi sağ elde bulunan ve daha ön planda gibi gözükken eşlik partisinin bir miktar daha hafif çalınmasını gerektirdiği söylenilebilir.

KAYNAKÇA

- Cooper, M. (1958), *The Concise Encyclopedia of Music And Musicians*, Hawthorn Books INC. New York: A.B.D
- Domokos, M – Paksa, K (2008), *The Hungarian Folk Song in the 18th Century*, Studia Musicologica, Budapeşte: Macaristan
- Hodeir, A, (2007), *Müzikte Türler ve Biçimler*, Presses Universitaires de France, Pan Yayıncılık, İkinci Basım, Çev. İlhan Usmanbaş, İstanbul: Türkiye
- İlyasoğlu, E. (1999), *Zaman İçinde Müzik*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. İstanbul: Türkiye
- Jardanyi, P. (1965), *Experiences and Results in Systematizing Hungarian Folk-Songs*, Akademiai Klado, Budapeşte: Macaristan
- Kilenyi, E. (1919), *The Theory of Hungarian Music*, Oxford University Press, Londra: Birleşik Krallık (İngiltere)
- Michels, U. - Vogel, G. (2015), *Müzik Atlası*, Alfa Müzik, ISBN 978-171-006-9 Birinci Basım, 2015 Çev. Semih Uçar, İstanbul: Türkiye
- Szabolcsi, B. (1964), *A Consice History of Hungarian Music: Chapter VIII*, Corvina Press, Budapeşte: Macaristan
- Tanilli, S.(2005) *Uygurluk Tarihi*, Yirmibirinci Baskı, Adam Yayınları, ISBN 975-992-044-1, İstanbul: Türkiye
- Vargyas, L. (1961), *Folk Music Research in Hungary*, Akademiai Klado Budapeşte: Macaristan